

VERSELŐ JÁSZOK ÉS KUNOK

Az én anyám

Jurták itt maradt ósanyja
s mintha a Világ az öléből fakadna,
a farkaskölyköt is megszoptatja.

Ébenhaját az időlúg fehérre marta,
drága gyöngye szúnak odva,
fürgé száguldása
egy házkörnyék hossza,
jó kedélyét sírás ostromolja.

Megállása sincs;
asztalunkon éjből szakajtott
friss kenyér párolog,
hajnal ködéből fakasztott
édes tej harmatoz,
lakott hasunk néki kínok gyönyöre,
de nem volna egy panaszzava se,
ha kap vissza egy jó szót,
– nem kamatot –
a tőkéből egy szikrányit:
csak hangulatot.
Rosszul karolt szösznek
daróc a fonala

s reá csak selyemnek kéne omolnia,
hogy ragyogjon
mint gyermekkorom szépe!
mit nem hánytorgat
panasszal élénkbe.

S Anyám áldott kezét
a Büntudat nyalja,
mert nékem az a Malom is drága,
amely Öt ereklyévé tapossa. (1971)

Ha kéritek

Toll helyett kapa;
toll helyett mosóteknő;
s ülök rettentő folthalmazon
s gondolkodom.
A kapavas lazít bele múltamba,
emlékeimet a foltnak való
visszaragyogja,
mert nem mind fekete,
nem mind tilalom,
a színeseket én is elrakom
s ha kéritek: megmutatom. (1978)

Jussom

Nem vagyok a Sors
mostoha gyereke,
de a Jószerencse sem
parolázott velem sose.

Vagyok a Világnak
különös cselédje,
kinek nincs
érdemleges bére.

Jussom azért van,
mert nemcsak úgy lettem,
ott is volt érték
ahol én születtem.

Anyám tekintete enyém
s benne a látás,
s göcsörtös kezemben
juss: a mintázás.

(1991)

Nagy Edit

EMLÉKEINK SUBLÓTJÁBÓL Tiszaörvénytől Perugiáig Juhász István középiskolai tanár életrajza

Amikor szüleim halála után megörököltem a családi irattárat és fotóalbumot, megtaláltam az olasz diplomát, ismét előtérbe került anyai nagybátyám alakja és rejtélyes halála. Nem ismerhettem őt, abban az évben halt meg, amikor én születtem.

Családunkban egyfajta tisztelet övezte alakját. Nemcsak azért, mert negyven évesen, tragikus körülmények között halt meg. A tisztelet a falubeliek részéről személyiségének, nyelvtudásának szólt, – hat nyelven beszélt – mondják ma is a legidősebbek, s az én korosztályomból is néhányan, szüleik elbeszélése nyomán. Példa volt a falu közössége előtt a paraszti sorból való kiemelkedésre. A harmadik egyetemet végzett személy volt az újkori Tiszaörvény történetében (a Juhász családból került ki mérnök és polgári iskolai tanár is). A mi családunkban a két háború közötti időszakban ő jutott leg-

messzebbre. Egyetemet végzett, kezdő tanárként eljutott Olaszországba, Perugiába, ahol akkoriban külföldiek számára létrehozott egyetem működött. Fiatalon, a negyvenes években neves pesti gimnáziumokban tanított.

Amikor a család történetét kutattam, egykori szomszédasszonyunk, és Juhász István sógornője segítette a legenda nyomába szegődni. Mivel erről a nagybátyámról nem maradtak írásos dokumentumaink, az iskolai értesítőket használtam föl a diákevek és a tanári működés tekintetében is.

Röviden szeretném bemutatni a környezetét, ismertetni életrajzi adatait.

Édesanyja, a nagyiváni bíró második gyermeke 16 évesen Tiszaörvényre jött férjhez 1908-ban egy gazdálkodóhoz, aki annak idején két osztályt végzett, s bizonyítványa szerint „írni, olvasni, számolni tud”. A fiatalasszony egy évvel később fiúgyermeket szült – az akkori

idők szokása szerint a szülői házban, Nagyivánon. 1915-ben megszületett a leánygyermek, édesanyám. Közben a fiatal családfenntartó katona lett az első világháborúban, az olasz fronton harcolt, 1916-ban hadifogságba esett, s csak 6 év elteltével, 1922-ben térhetett haza Szibériából családjához.

Jólelkű, mélyen vallásos asszony volt az édesanya. Ápolta agyi érelmeszesedésben szenvedő anyósát, tüdőbeteg sógornőjét. Később a saját két gyermeke után négy rokon gyermeket istápol, tanyán lakó testvéreinek gyermekei az elemi iskolát végezték Örvényen, egy-egy unokaöcs pedig a polgárit – Juliska néniüknél lakva.

Tiszafüreden 1913-ban létesült polgári fiúiskola, mely lehetővé tette az örvényi fiataloknak is a továbbtanulást. Ide járt Juhász István 1921–25. között, elismert jó tanuló volt. (Tóth József osztálytárs közlése nyomán)

A 3. és a 4. osztály végén tanulmányi előmenetelért és szorgalmáért könyvjutalmat, illetve dicséretet kapott. Az édesapa nem értette, miért bújja fia a tankönyveket, haragudott érte. Később már büszke volt a tanult, „úriemberré lett” fiára. Az alig iskolázott parasztember nagyon jó nyelvérzéssel bírt, s fogékony volt az idegen nyelvek iránt is, amit fiától hallott, megjegyezte az egyetemi évekből, pl. a Halotti beszédet.

A polgári iskola negyedik osztálya után különbözeti vizsgával lehetett tovább tanulni gimnáziumban, tanítóképzőben vagy felső kereskedelmi-ben. István az egri ciszterci rend Szent Bernát Gimnáziumába ment, ahol 1925–1929-ig tanult. A polgári iskolában németet tanultak, az egri gimnáziumban ötödik évben kezdték a tanulók a görögöt, de latint kezdettől tanultak. A latin nyelv alapjainak elsajátításában a tiszafüredi plébános, Véber János segített. A bizonyítványban eleinte meg is látszott a hátrány, görögből viszont színjeles volt a diák. Osztályfőnöke Pataki Vidor ciszterci paptanár, az igazgató pedig a tiszafüredi születésű Werner Adolf, a későbbi zirci apát volt.

Egyenes út vezetett a pécsi Erzsébet Tudományegyetemig, ahol magyar–latin szakra járt Juhász István. A taníttatás nagy áldozatot követelt a családtól, mert a gazdaság az édesapa hadifogsága alatt tönkrement, mire egyenesbe jutottak volna, következett a gazdasági válság. Édesanyám is szeretett volna továbbtanulni, de erre már nem maradt anyagi fedezet, ő csak polgári iskolát végzett.

Ekkoriban a pécsi Erzsébet Tudományegyetemen bölcsészeti, jogi, orvosi képzés folyt. A bölcsészkaron bölcsészdoktorokat és középiskolai tanárokat képeztek. Az olasz nyelv tanára Vándor Gyula, az irodalmat olyan neves személyiségek tanították, mint pl. Tolnai Vilmos. A harmincas években pécsi diákok voltak többek között Kardos Tibor, Takáts Gyula, Weöres Sándor, Tüskés Tibor, Csorba Győző, Várkonyi Nándor, Cser László. A háború alatt az egyetem irattára elpusztult, így semmi közelebbi adatot nem találtam.

A pécsi egyetemnek a harmincas években alakultak olasz kapcsolatai, 1934-ben három napos olasz anket, 1935-ben nyári egyetem Keszthelyen, ahol olasz vendéghallgatók is tanultak. A tehetséges, jó nyelvérzéssel rendelkező diák felvette az olasz nyelvet is tantárgyai közé. Az egyetemi évek alatt

is segített nyaranként szüleinek a gazdaságban, a földeken, de élénk társasági életet is éltek, többször nyaraltak a kis Tisza-parti faluban egyetemista diáktársak, köztük egy zaránki fiú, Csintalan Tóninak hívták. A róluk készült fénykép alapján maradt fenn a neve családukbán.

kislányuk. A debreceni piarista gimnázium világi óraadó tanárából a szombathelyi Faludi Gimnázium (a mai Nagy Lajos Gimnázium előde) rendes tanára lett. A Szombathelyen töltött három év alatt olasz nyelvet tanított, és olasz önképzőkört is vezetett. Szombathelyi tanárként hathetes kurzuson

Szüleivel a szalmakazal előtt

Juhász István 1936-ben végezte el az egyetemet magyar–latin–olasz szakon. Nem volt könnyű elhelyezkedni abban az időben, de a tehetség és a szorgalom, a lelkiismeretes oktató–nevelő munka hamar elnyerte jutalmát. Első állomás-

vett részt Olaszországban 1938-ban, a gyönyörű városban, ahol sok magyar diák tanult a külföldiek számára létesített egyetemen. Erről kapott egy diplomát olasz nyelven, melynek magyar fordítása a következő: „Az Egyetem idegenek számára bizottsága tanúsítja, hogy Juhász István, Lajos fia, született Tiszaörvényen, Magyarországon rendszeres látogatója volt az 1938. év XVI. évfolyam „olasz nyelv és irodalom” tantárgyának, s azt elvégezte 1938. júl. 8.-aug. 14-ig. Perugia. Egyetemváros Elnöksége 1938.”

Az ülő sorban balra Juhász István, jobbra Csintalan Antal

helye a debreceni piarista Gimnázium, ahol óraadó tanár az 1937–38-as tanévben. Tantárgyai: magyar és latin, 15 órában tanított a II. b és IV. b osztályban. Debrecenben ismerkedett meg egy polgári családból származó úrleánnyal, Párkányi Magdolnával, akit 1939-ben feleségül vett. 1941-ben megszületett

Szombathelyről közelebb szerettek volna kerülni a szülőkhöz. A pesti Werbőczy Gimnázium tanára lett 1941-től. A Werbőczy 1940-ben a kurzus fellegrájának számított, ahol sok kiváló egyéniség tanított és tanult. Itt érettségizett József Attila is, ezért vette fel az intézmény az ő nevét a háború után. Juhász István itt tanított magyart is, latint is, feltételezésem szerint Várady Zoltán magyar–latin szakos tanár helyére vették fel, aki ekkor lett a Fáy András Gimnázium igazgatója. Ennek ellenére az olasz nyelv maradt számára a legkedvesebb. Kislányát Lúciának keresztelték, s a kicsi bölcsőjénél az ifjú édesapa a Santa Lúciát énekelgette. A perugiai élmény hatására fiatal feleségét is ide vitte nászútra.

(folytatás a 30. oldalon)

(folytatás a 29. oldalról)

A háború törte ketté ezt a szépen ívelő pályát, 1944-ben behívták katonának, s hamarosan szovjet hadifogságba került, ahonnan 1947-ben térhetett haza.

A hadifogság körülményeiről nem sokat tudott a család, a Vöröskereszt segítségével sikerült őt felkutatni 1946-ban, erről egy megőrzött tábori lap tanúskodik. Figyelemre méltó a 25 szavas tábori lap szövege: „*Kedveseim! Sokat aggódtam értetek! Magduska (felesége)*

Budapesten kapott állást 1948-ban a mai Fazekas Gimnáziumban, ahol az első évben még olasztanítás is folyt. Az 1948/49-es tanévben Juhász István az V. a osztályfőnöke, osztályában és az V. b-ben tanít magyart, latint és orosz. Iskolai könyvtáros, s tanított a Goldczihér Ignác szakiskolában is. Amikor kötelező lett az orosz nyelv oktatása, a hadifogságot megjárt nyelvtanárból orosz tanár lett.

A szentbenedekrendi kat. Szent Benedek Gimnázium fenntartását az

Dolgozatjavítás közben érte a támadás: 45 késszúrás, közülük több magában is halálos volt, néhány olyan szögéből érte a testet, amely kizárja az önkétségét. (Dr. Legény Sándor, Juhász Istvánné testvérenek férje orvosként látta a boncolási jegyzőkönyvet.) A könyvtárszoba ajtaja zárva volt, de a kulcsát sem belül, sem az ablakon kidobva a környéken nem találták a nyomozók.

A nyomozás végső megállapítása: öngyilkosság, mivel találtak egy búcsúlevelet. A levél inkább börtönbe, mint öngyilkosságra készülő ember gondolatait tartalmazza, másolatát még én is olvastam, sajnos nincs meg.

Halálának évéből nincs iskolai értesítő, ami számomra érdekes lehetett volna. Szüleim szalaggal összekötve őrizgették sokáig a részvétleveleket, amiket kollégák és tanítványok írtak, köztük az osztálya, akik fájó szívvel búcsúztak az oszítól, a levél hangneméből ítélve szerették.

A szülőfalu megrendülten búcsúzott. A volt kántortanító írógépen készült és megőrzött búcsúztatójából idézek:

„Halálos szemfedő borult
a sok fényes reményre,
Melyekkel a szülői ház
pályádat ültet be.
Reménycsillag voltál nekik,
s most itt hagyta sötétben,
Kedves fiuk, Isten veled
jó szüleid nevében.

...

A katedra hiába vár,
melyen annyi éven át
Hintéd az ifjúság között
a tudomány szép magvát.
Nem mégy te már soha többé
a kartársak körébe.
Kedves kartárs, Isten veled,
kartársaid nevében.”

Családomnak ez az ága kihalt, kevés személyes emlék maradt, ezért igyekeztem utánajárni a legendának, összegyűjteni 1996-ban az emlékeket. Gyermekkoromban, s még később is évtizedekig inkább kellemetlen emlék volt, talán nyűg is a fiatalon öngyilkosságot elkövetett nagybácsi alakja. Rokonok, ismerősök elragadtatott emlékezései bírtak rá, hogy kutassak, s összegyűjtve az iskolai évkönyvekből a rá vonatkozó adatokat, meghallgatva a még élő tanúkat, újraértelmezem ezt az életutat.

Fodorné Hátori Ágnes
ny. könyvtáros

Az olasz diploma

sorai megnyugtattak. Hogy vagytok? Turcsányi bácsival (szüleim akkori lakóhelyéről ismerős) együtt vagyunk. Dömikénk otthon van? (Édesapám, aki szinte végigharcolta a háborút). Lajoska nagy már? (testvérem, keresztfia) Írjatok! Kellemes karácsonyt! Csókol benneteket: Pista”

Kerek írománynak érzem, s az akkori szabályoknak megfelelően pont 25 szó. Fontos üzenete van a Turcsányi nevű fogolytárssal kapcsolatban, (értesíteni lehet a családot), aggódó kérdése a sógoráról, hiszen róla fogságba esése óta nem tudott. S úgy vélem, a hazatérésben bízó ember írása, üzenete ez! Pedig itthon meglehetősen nehéz időszak következett.

Felesége a háború alatt idegösszeroppanást kapott, amit a család nem mert megírni a fogolynak, itthon szembesült ezzel a hírrel. Sok türéssel, lemondással, veszekedésekkel folyt a családi élet a fogság után szükséges nyugalom helyett. Felesége „kitörései” elől az iskolai munkába menekült.

1948. XXXIII. törvénycikk rendelkezése folytán az 1947/48. iskolai év befejezése után az állam vette át. Az intézet az 1948/49. iskolai év elejétől kezdve budapesti VIII. ker. állami Fazekas Mihály Gimnázium elnevezéssel állami gimnáziumként folytatja működését. ...Az iskola tanulóinak száma jelentősen megnövekedett az 1948/49-es tanévre. Az iskola pedagógusait az igazolóbizottság kivétel nélkül alkalmasnak találta a gyakorlóiskolai munkára.

Erről az igazolási eljárásról hallottam a családtól, nagyon komolyan vette, és izgult miatta. 1949 őszén behívták a Művelődési Minisztériumba, s felkérték az alakuló Magyar-Szovjet Baráti Társaság elnöki vagy titkári tisztségére. Ő ezt visszautasította, szülői ellenérzésre hivatkozva.

1949. késő őszén a Fazekas Mihály gimnázium könyvtárszobájában holtan találták a negyven éves tanárt, aki az ifjúsági könyvtár „őreként” s Pest külterületén lakva időnként bent aludt az épület könyvtárszobájában.